

marife

dini arařtırmalar dergisi
Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 19 • sayı / issue: 2 • kış / winter 2019

İNCELEME
Review

Hasan-ı Zarîfî'nin Mesnevî Şerhi Kâşifu'l Esrâr ve Matla'u'l-Envâr*

Elif Temiz

Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı
eliftemiza@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0003-0357-3253>

Geliş Tarihi / Received: 14.09.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 26.11.2019

Atıf / Cite as

Temiz, Elif. "Hasan-ı Zarîfî'nin Mesnevî Şerhi Kâşifu'l Esrâr ve Matla'u'l-Envâr". *Marife* 19/2 (2019): 759-761. <https://doi.org/10.33420/marife.620314>.

Mevlânâ'nın en meşhur eseri hiç şüphesiz ki *Mesnevî* adlı her beyti kendi arasında kafiyeli olan 25.700 beyitlik Farsça eseridir. *Mesnevî*, yazılmış olduğu dönemden itibaren halk nazarında çok ilgi ve alaka göyerek okunmuş ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin daha iyi anlaşılabilmesi ve kalıcı olması açısından şerhlerin çok büyük önemi ve etkisi vardır. Bu kadar ilgi gören bu eser birçok kalem ehli tarafından defalarca şerh edilegelmiştir. Tanıtımını yapacağımız Doç. Dr. İbrahim KUNT'un yayına hazırlamış olduğu Hasan-ı Zarîfî'nin *Kâşifu'l Esrâr ve Matla'u'l - Envâr* isimli eseri Osmanlı Devletinde Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılmış ve Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf edilmiş bir *Mesnevî* şerhidir. En eski *Mesnevî* şerhlerinden kabul edilen bu eser, Mevlana'nın yaşamış olduğu döneme yakınlığından dolayı döneme dair önemli bir kaynak eser konumundadır. Eser, *Mesnevî*'nin tamamının şerhini kapsamayıp sadece ilk 143 beytinin şerhidir. Ayrıca kanaatimize göre eserin dilinin Farsça olması hitap etmiş olduğu kitleyi daraltıp, günümüzde de diğer şerhler kadar ilgiye mazhar olmasının önüne geçmiştir.

2006 yılında *Kâşifu'l- Esrâr ve Matla'u'l- Envâr*'ın küçük bir kısmını ele alan "Hasan-ı Zarîfî'nin *Kâşif al-Esrâr ve Matla' al-Envâr* Adlı Mesnevi Şerhi (vrk. 1b-35b) Tercüme, İnceleme ve İndeks" isimli bir yüksek lisans tezi olsa da Kunt'un olumsuz kanaati bu eseri yeniden hazırlamasına sebep olmuştur. Çalışma Hasan-ı Zarîfî'nin

* Kunt, İbrahim. *Hasan-ı Zarîfî'nin Mesnevî Şerhi Kâşifu'l Esrâr ve Matla'u'l-Envâr*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015.

hayatı hakkında bilgi verip ayrıca *Kâşifu'l- Esrâr ve Matla'u'l- Envâr'ın* değerlendirmesini ve orijinal metin ile tercüme metni kapsamaktadır.

Söz konusu çalışma; Konya Büyükşehir Belediye Başkanı'nın takdiminden ve yazarın önsözünden başka üç ana bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde Hasan-ı Zarîff'nin hayatı ve eserleri, ikinci bölümde *Kâşifu'l Esrâr'ın* tanıtımı ve incelenmesi, üçüncü bölümde tenkitli metin ve tercümesi yer almaktadır.

Birinci bölümde, yazar iki ana başlıkta konuyu ele almıştır. İlk ana başlıkta Hasan-ı Zarîff'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi vermiştir. Hasan-ı Zarîff, 875/1470-1471 tarihlerinde bugünkü Yunanistan'ın kuzeydoğu kesiminde tarihi bir şehir olan Serez/Siroz'da doğmuştur. Vefat tarihi 977/1569-1570'dir. Kaynak yetersizliğinden dolayı diğer müellifler kadar Hasan-ı Zarîff hakkında bilgi sahibi değildir. (s. 3-4) Kunt, onun hayatı hakkında bilgi verdikten sonra Mevlevî olmamasına rağmen Mevlevîliğe olan ilgisi üzerinde durur. Onun *Mesnevî*'ye olan düşkünlüğü, her şeyden önce kendi tarikatının piri olan şeyhi İbrahim-i Gülşenî'nin *Mesnevî*'ye nazîre olarak kaleme aldığı 40.000 beyitlik *Ma'nevî* isimli eserinden etkilenmesinden de kaynaklanmış olabilir. *Kâşifu'l Esrâr ve Matla'u'l - Envâr'ın* birçok yerinde *Ma'nevî* 'den bazı beyitler alınmış, *Mesnevî* ve *Ma'nevî*'nin değeri birçok kez vurgulanmıştır. (s. 7)

İkinci başlıkta Hasan-ı Zarîff'nin edebi kişiliği ele alınmıştır. Hasan-ı Zarîff'nin, el sine-i selâseyi yani Türkçe, Arapça ve Farsça'yı bu dillerde şiir yazabilecek kadar iyi bilen bir mutasavvıf, âlim ve edebiyatçı olduğu belirtilmiştir. (s. 11) Daha önce de belirtildiği gibi kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmadığı için bu bölüm çok kısa ele alınmıştır. Fakat metinden anlaşılacağı üzere Zarîff'nin ciddi bir birikime sahip olduğu çok açıktır.

İkinci bölümde, yazar *Kâşifu'l Esrâr'ın* tanıtımı ve incelemesini iki ana başlıkla ele almıştır. Birinci ana başlıkta eserin tanıtımı ele alınmıştır. Eserin isminin müellifi tarafından "*bu beyitlerin kapalı manalarını açıkladık, zor yerlerini anlattık. Hepsinin sır perdesini açtık. Bu sebeple bu risalenin ismini 'Kâşifu'l- Esrâr ve Matla'ul-envâr' (Sırların kâşifi ve nurların doğuş yeri) koyduk.*" ifadesinden hareketle tespit eden mütercim yazım yerini "kesin olmamakla" kaydını koyarak İstanbul olarak tespit eder. Mütercim daha sonra eserin kaynaklarına değinir ve yirmi civarında eserin bu şerh kaynaklık ettiğini belirtir. Ardından mütercim eserin nüshalarını ele alarak bunlar hakkında geniş bilgiler vererek başlığı noktalar. (s. 19-24, 407)

İkinci başlıkta muhteva incelenmesi yapılmıştır. *Kâşifu'l Esrâr*, manzum ve mensur olarak kaleme alınmış bir eser olmakla birlikte *Mesnevî*'nin padişah ve cariye kıssasını ele alan 143 beytinin şerhi olan bir eserdir.(s. 28) Zarîff, *Mesnevî*'nin en zor beyitlerinin ilk beyitler olduğunu bu yüzden ilk beyitlerini şerh edip diğer beyitlerin şerhine ömrün yetemeyeceğini belirtmektedir.(s. 405-407) Kunt, eserin dil ve üslubu için Arapça ve Farsça kaleme alınan çift dilli bir eser olduğunu ve Hasan-ı Zarîff'nin üslubunun sade ve akıcı olmasını Arap ya da Fars olmamasına bağlamaktadır. Ardından eserde açıklanan remizlere yer vererek, yazarın örnek aldığı şahsiyetlere değinip bu bölümü noktalamıştır. (s. 29-30)

Üçüncü bölüm ise, iki ana başlık olarak *Kâşifu'l Esrâr'ın* karşılaştırmalı metin ve tercümesine içermektedir.

Besmele, hamdele ve salvele ile şerhe başlayan Zarîfî şerh etme sebebini açıklayıp, bu şerhi Kanuni Sultan Süleyman'a hediye ettiğini belirtmiştir. Ardından *Mesnevî*'den beyitleri şerh etmeye geçmiştir. Beyitler şeklinde sıra ile şerh eden Zarîfî, şerhinde özellikle ayet, hadis ve *Mesnevî*'nin başka beyitleri ile şerhini desteklemiştir.

Tercümede olabildiğince akıcı ve sade bir üslup kullanılmaya çalışılması her kesimden kişinin rahatlıkla istifade edebilmesine olanak sağlamaktadır. Sol tarafta Türkçe tercümesi ve sağ tarafta şerh metni karşılıklı sayfalar olarak ayarlanmasına rağmen matbaa tarafından sehven yanlış basılması nedeniyle başarılı olunamamıştır. Fakat şerh metni ve Türkçe tercümesinin eserde yer alması okuyucuya karşılaştırma imkânı sunup eserin değerini arttırmaktadır.

Son tahlilde geniş hacimli bu eser, sade ve akıcı bir üslup kullanılması açısından hem akademik camia hem de halk nazarında insanların *Mesnevî*'yi daha iyi kavrayıp, anlamasına yönelik önemli bir çalışmadır. Özellikle Mevlana alanında çalışan araştırmacılara yararlı olacağını düşündüğümüz bu çalışma, dipnotları, metnin sonunda yer alan genel indeks, ayet indeksi, hadis indeksi, *Mesnevî* beyitlerinin indeksi ve kaynakları sayesinde okuyucusuna detaylı bilgiye ulaşma imkânı vermektedir. Bunun yanı sıra eserde yer alan tasavvufi kavramlar için bir sözlük oluşturulması ya da dipnotta ayrıca açıklanması eserin okuyucu tarafından daha rahat anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.